

женность по заработной плате. Приведены методические подходы к решению этого вопроса.

ECONOMIC EXAMINATION OF THE ENTERPRISES' AND ORGANIZATIONS' FINANCIAL CAPACITY OF PAYING OFF ARREARS WITH PAYROLL PAYMENTS

I. O. Savchenko, S. I. Glushchenko

The article deals with peculiarities of economic examination of the enterprises' and organizations' financial capacity of paying off arrears with payroll payments and suggests methodological approaches to resolve this issue.

УДК 338.054.23:349.6

Н. Л. Чумаченко, науковий співробітник
Харківського НДІСЕ

МЕЖИ КОМПЕТЕНЦІЇ СУДОВОГО ЕКСПЕРТА-ЕКОНОМІСТА ПРИ ВИЗНАЧЕННІ ШКОДИ, ЗАПОДІЯНОЇ ДЕРЖАВІ ВНАСЛІДОК ПОРУШЕННЯ ПРИРОДООХОРОННОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Наведено нормативно-правові й законодавчі акти України, які регулюють питання з контролю за використанням та охороною земель і визначення розміру шкоди, заподіяної державі внаслідок порушень природоохоронного законодавства, що зумовлені засміченням земельних ресурсів відходами. Визначено межі компетенції судового експерта-економіста при проведенні досліджень, пов'язаних з використанням і охороною земель.

Актуальність цієї теми зумовлена перш за все тим, що останнім часом все частіше порушуються кримінальні справи за фактом перевищення службових повноважень службовими особами підприємства, що призвело до забруднення земельної ділянки відходами та спричинило тяжкі наслідки у вигляді матеріальної шкоди, заподіяної державі. При розслідуванні кримінальних справ даного напрямку перед слідчим постає питання щодо визначення розміру шкоди, заподіяної в результаті порушення посадовими особами підприємства природоохоронного законодавства внаслідок засмічення земельної ділянки відходами, у зв'язку з чим призначаються судово-економічні експертизи.

Правове регулювання у сфері охорони земель здійснюється відповідно до Конституції України, Земельного кодексу України, законів України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про охорону земель» та інших нормативно-правових актів, які приймаються згідно з ними.

У ст. 4 Земельного кодексу України (прийнятого відповідним Законом України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III) визначено, що завданням земельного законодавства є регулювання земельних відносин з метою забезпечення права на землю громадян, юридичних осіб, територіальних громад і держави, раціонального використання та охорони земель.

Завданням законодавства про охорону навколишнього природного середовища є регулювання відносин у галузі охорони, використання й відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, запобігання та ліквідації негативного впливу господарської й іншої діяльності на навколишнє природне середовище, збереження природних ресурсів, генетичного фонду живої природи, ландшафтів та інших природних комплексів, унікальних територій і природних об'єктів, пов'язаних з історико-культурною спадщиною (ст. 1 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 р. № 1264-XII).

Охорона земель – система правових, організаційних, економічних, технологічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення для несільськогосподарських потреб, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення й підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення (ст. 1 Закону України «Про охорону земель» від 19 червня 2003 р. № 962-IV). Відповідно до ст. 2 цього Закону об'єктом особливої охорони держави є всі землі в межах території України.

Нормами чинного законодавства щодо держаного контролю за використанням і охороною земель передбачено:

— державний контроль за використанням та охороною земель усіх категорій і форм власності здійснюється відповідно до закону. Порядок здійснення державного контролю за використанням та охороною земель установлюється законом (ст. 188 ЗК);

— державний контроль за дотриманням вимог законодавства України про охорону земель здійснює центральний орган виконавчої влади, який забезпечує реалізацію державної політики із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення й охорони природних ресурсів (ст. 5 Закону України «Про державний контроль за використанням та охороною земель»);

— державний контроль за використанням і охороною земель належить до компетенції спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів і його органів на місцях (ст. 20 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»).

Отже, з огляду на норми чинного законодавства контроль за використанням і охороною земель покладається на спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів і його органів на місцях.

У Методиці визначення розмірів шкоди, зумовленої забрудненням і засміченням земельних ресурсів через порушення природоохоронного законодавства, затвердженій наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 27 жовтня 1997 р. № 171 (у редакції наказу від 4 квітня 2007 р. № 149) зазначено наступне:

«3.5. При виявленні засмічення визначаються на місці обсяги засмічення відходами та інші показники, які необхідні для визначення розмірів шкоди.

3.5.1. Об'єм відходів (m^3), що спричинили засмічення, встановлюють за об'ємними характеристиками цього засмічення через добуток площі засмічення земельної ділянки та товщини шару цих відходів. Товщину шару відходів ділянок визначають вимірюванням).

Державна екологічна інспекція перевіряє дотримання вимог природоохоронного законодавства, результати яких фіксуються у відповідному акті обстеження засміченої земельної ділянки та акті дотримання вимог природоохоронного законодавства, і на підставі зазначеної Методики розраховує розмір шкоди, заподіяної державі внаслідок порушення природоохоронного законодавства через засмічення земельних ресурсів відходами.

На розгляд судово-економічної експертизи здебільшого ставляться питання щодо документального й нормативного підтвердження розрахунків шкоди, заподіяної державі внаслідок порушення природоохоронного законодавства через засмічення земельних ресурсів відходами, складених державними інспекторами з охорони навколишнього природного середовища. Але постанови про призначення судово-економічних експертиз у деяких випадках містять не тільки питання щодо дослідження документального підтвердження визначеного розміру шкоди, а й питання стосовно обґрунтованості встановлених Державною екологічною інспекцією порушень норм законів України «Про відходи», «Про охорону навколишнього природного середовища» і «Про охорону земель» та визначення розміру засміченої ділянки, які зазначаються в акті обстеження (дотримання вимог природоохоронного законодавства), що не належить до компетенції судового експерта-економіста, оскільки передбачає юридичну оцінку наданих на дослідження документів і встановлення фактичних обставин справи.

Отже, у ході проведення судово-економічної експертизи можливо вирішувати тільки питання щодо документального підтвердження розрахунку шкоди, заподіяної державі внаслідок порушення природоохоронного законодавства через засмічення земельних ресурсів відходами, виконаного відповідним контролюючим органом.

При проведенні експертиз цього напрямку перш за все необхідно звернути увагу на наявність у матеріалах кримінальної справи такого розрахунку. У зазначеній Методичі стосовно визначення розмірів шкоди внаслідок засмічення земель наведено наступне:

«5.1. Розміри шкоди обчислюються уповноваженими особами, що здійснюють державний контроль за додержанням вимог природоохоронного законодавства, на основі актів перевірок, протоколів про адміністративне правопорушення та інших матеріалів, що підтверджують факт засмічення земель, протягом шести місяців з дня виявлення порушення.

5.2. Основою розрахунків розміру шкоди від засмічення земель є нормативна грошова оцінка земельної ділянки, що засмічена.

5.3. Відходи, що спричинили засмічення земельної ділянки, класифікуються за 4 класами небезпеки згідно з ДСанПіН 2.2.7.029-99 «Державні санітарні правила і норми. Гігієнічні вимоги щодо поводження з промисловими відходами та визначення класу їх небезпеки для здоров'я населення», що затверджені постановою Головного державного санітарного

лікаря України від 01.07.99 № 29, чинними нормативними документами у сфері поводження з відходами (додаток 5).

5.4. Віднесення відходів, що спричинили засмічення земельної ділянки, до категорії небезпечних (токсичних) відходів здійснюється відповідно до чинних нормативних документів у сфері поводження з відходами, затверджених у встановленому порядку, переліків небезпечних (токсичних) відходів тощо.

5.5. Розмір шкоди внаслідок засмічення земель визначається за формулою

$$P_{ШЗ} = A \times B \times G_{O3} \times P_{ДЗ} \times K_{ЗЗ} \times K_{НВ} \times K_{ЕГ},$$

де $P_{ШЗ}$ – розмір шкоди від засмічення земель, грн; A – питомі витрати на ліквідацію наслідків засмічення земельної ділянки, значення якого дорівнює 0,5; B – коефіцієнт перерахунку, що при засміченні земельної ділянки побутовими, промисловими та іншими відходами дорівнює 10, а небезпечними (токсичними) відходами – 100; G_{O3} – нормативна грошова оцінка земельної ділянки, що зазнала засмічення, грн/м²; $P_{ДЗ}$ – площа засміченої земельної ділянки, м²; $K_{ЗЗ}$ – коефіцієнт засмічення земельної ділянки, що характеризує ступінь засмічення її відходами, який визначається за додатком 6; $K_{НВ}$ – коефіцієнт безпеки відходів, який визначається за додатком 5; $K_{ЕГ}$ – коефіцієнт еколого-господарського значення земель визначається за додатком 2.

5.6. Довідку про нормативну грошову оцінку земельної ділянки, що зазнала засмічення, надають територіальні органи спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань земельних ресурсів.

5.6.1. Грошова оцінка земель, по яких не проведено її визначення, здійснюється за пп. 4.7.1 цієї Методики.

5.6.2. Розрахована за пп. 4.7.1 цієї Методики грошова оцінка використовується у формулі замість нормативної грошової оцінки земельної ділянки (G_{O3}).

5.7. Значення коефіцієнта засмічення земельної ділянки ($K_{ЗЗ}$) приймається за ступенем її засмічення, визначеного залежно від об'єму відходів, згідно з додатком 6.

5.7.1. Для земель, що засмічені багатотоннажними (>10 тис. т) відходами гірничодобувної промисловості, коефіцієнт засмічення земельної ділянки ($K_{ЗЗ}$) приймається рівним 1,0.

5.8. Значення коефіцієнта еколого-господарського значення земель ($K_{ЕГ}$) приймається відповідно до категорії земель, що зазнали засмічення, або їх статусу як таких, що підлягають особливій охороні, згідно з додатком 2.

5.8.1. Якщо за шкалою еколого-господарського значення земель (додаток 2) земельна ділянка, що зазнала засмічення, може бути класифікована за декількома категоріями земель чи особливостями охорони, для розрахунків обирається $K_{ЕГ}$ з максимальним значенням серед відповідних коефіцієнтів.

5.8.2. Довідку про віднесення земельної ділянки, що зазнала засмічення, до категорій за цільовим призначенням надають територіальні органи спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань земельних ресурсів.

5.8.3. Довідку про віднесення земельної ділянки, що зазнала засмічення, до особливо цінних земель надають територіальні органи спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань земельних ресурсів».

При вирішенні судовим експертом-економістом питання щодо підтвердження розрахунку шкоди, заподіяної державі внаслідок порушення природоохоронного законодавства через засмічення земельних ресурсів відходами, об'єктами дослідження є:

— акт обстеження засміченої земельної ділянки (акт дотримання вимог природоохоронного законодавства), складений Державною екологічною інспекцією, у якому наведено площа засміченої ділянки, об'єм відходів, клас і ступінь небезпеки відходів;

— довідка Держкомзему, у якій зазначено дані про нормативну грошову оцінку земельної ділянки та категорію земель.

Таким чином, при дослідженні судовий експерт для повноти й обґрунтованості розрахунку шкоди використовує перелічені документи та вихідні дані, наведені в додатках до Методики. Питання, пов'язані з розрахунком шкоди, заподіяної державі внаслідок порушення природоохоронного законодавства через засмічення земельних ресурсів відходами, судовий експерт-економіст вирішує в межах своєї компетенції, а саме судовим експертом проводиться дослідження тільки правильності розрахунку розміру шкоди, який складено державним інспектором з охорони навколишнього природного середовища, і документів, на основі яких проведено цей розрахунок.

Підсумовуючи наведене, слід зазначити, що судово-економічна експертиза з питань визначення розміру шкоди, заподіяної державі внаслідок порушення природоохоронного законодавства через засмічення земельних ресурсів відходами, може вирішувати питання тільки в межах компетенції судового експерта-економіста стосовно документального підтвердження розрахунків, проведених відповідними контролюючими органами.

ПРЕДЕЛЫ КОМПЕТЕНЦИИ СУДЕБНОГО ЭКСПЕРТА-ЭКОНОМИСТА ПРИ ОПРЕДЕЛЕНИИ ВРЕДА, ПРИЧИНЕННОГО ГОСУДАРСТВУ В РЕЗУЛЬТАТЕ НАРУШЕНИЯ ПРИРОДООХРАННОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА

Н. Л. Чумаченко

Приведены нормативно-правовые и законодательные акты Украины, регулирующие вопросы контроля использования и охраны земель и определения размера ущерба, причиненного государству в результате нарушений природоохранного законодательства, которые обусловлены засорением земельных ресурсов отходами. Определены пределы компетенции судебного эксперта-экономиста при проведении исследований, связанных с использованием и охраной земель.

THE COMPETENCE BOUNDARIES OF A FORENSIC ECONOMIC EXPERT IN THE ASSESSMENT OF DAMAGES INCURRED BY THE STATE BECAUSE OF THE VIOLATIONS OF ENVIRONMENTAL LAWS

N. L. Chumachenko

The article provides laws and regulations of Ukraine on monitoring the use and protection of lands and evaluation of damages incurred by the state because of the violations of the environmental laws involving the pollution of lands with wastes, defines the competence boundaries of forensic economic expert in examinations involving the land use and protection.